

СЕВТ, СИН НА МЕСАД, И ПРОБЛЕМЪТ ЗА ОДРИСКИТЕ ПАРАДИНАСТИ

Живко Жеков

SEUTHES, SON OF MAESADES AND THE PROBLEM OF THE ODRYSIAN PARADYNASTS

Zhivko Zhekov

Abstract: *The problem of the structural characteristics and development of the Odryian paradynastic regions, as well as that of their genesis, is one of the main ones when investigating the institutional dimensions of the Odryian state tradition. One of the few certain Odryian paradynasts is Seuthes, son of Maesades, about whom Xenophon gives detailed information in the seventh book of his "Anabasis", in which he describes how the relations between the paradynast and his subordinate Thracian tribes, and also the relations between him and his subordinate Odryian aristocrats, are structured. In this regard, the analysis of this information is fundamental for revealing the institutional realities of the Odryian paradynastic regions.*

Keywords: *Seuthes, son of Maesades, Odryian, paradynasts, Xenophon.*

Появата и развитието на одриските парадинастични области е един от най-спорните и дискуссионни въпроси, свързани с историята на Одриската държава. Тяхното изследване е проблематично в много посоки. Първо, информацията за тях в античните наративни извори е изключително фрагментарна. Второ, тя е до голяма степен дискуссионна, защото никой античен автор не посочва изрично, че става въпрос за парадинастични области, което естествено води до спорове в съвременната историография относно техните идентификация, генезис и развитие. Тези проблеми, свързани с информацията в античната наративна традиция, от своя страна, генерират допълнителни трудности, които се отнасят до анализа на функционалните характеристики на парадинастичните области и властовите правомощия на парадинастите. Начините за тяхното назначаване, връзките им с управляващата династия и начините за предаване на властта от един парадинаст към неговия приемник. Друг основен въпрос е свързан с динамиката в отношенията между централния владетел и парадинастите. Съществува ли някаква правна регламентация в тази посока или традиционна норма, част от аристократичния одриски етос?

Един от малкото сигурни одриски парадинасти е Севт, син на Месад, за когото подробни сведения дава Ксенофонт в книга VII на своя „Анабазис“, къ-

дето той описва как се структурират отношенията между парадинаста и подчинените му тракийски племена, а също така и отношенията между парадинаста и подчинените му одриски аристократи. В тази връзка анализът на Ксенофоновите сведения е базисен за разкриване на институционалните реалии на одриските парадинастични области.

Паралелно с гореизложеното следва да се отчете и фактът, че става въпрос само за сведение на един античен автор, т.е. винаги съществува възможност да се изпадне в свръхинтерпретация на наличната изворова информация, а това да доведе до формулиране на априорни тези и до опити за тяхното доказване на всяка цена. Подобен риск съществува винаги и никога не бива да се забравя за условността на всяка такава интерпретация. Предвид посочените рискове изследването на проблемите, свързани с одриските парадинастични области, може да се проведе само в порядъка на предварителни, в известна степен условни работни хипотези. За тяхното разглеждане и анализ е необходим базисен етап, върху който да стъпят последващите изследвания и интерпретации.

Подложената на анализ проблематика е сравнително слабо разработена в съвременната историография. Един от най-детайлните анализи на институцията на парадинастите принадлежи на Александър Фол, който разглежда одриските парадинасти като представители на централната власт в периферните райони на държавата [Фол, А. 1972, с. 130–137]. Според него те могат да бъдат и владетели „суправители“ на влизащи в Одриската държава тракийски племена [Фол, А. 1972, с. 131]. Според Калин Порожанов парадинастите са одриски аристократи, назначавани от одриския владетел за областни управители. Той търси аналогия между техните правомощия и тези на персийските сатрапи [Порожанов, К. 2011а, с. 180]. Димитър Попов смята, че парадинастите имат военноекспедитивни функции и са подчинени пряко на одриския владетел – те са негови суправители и контролират отделните области на страната [Попов, Д. 1999, с. 94]. Според Кирил Йорданов парадинастите са преки помощници на владетеля, които събират данъците в управляваните от тях области, като понякога са почти независими. Освен това те рекрутират войници от подчинените им племена и ги командват по време на военни конфликти [Йорданов, К. 2005, с. 361]. В случая авторът поставя парадинастите в контекста на ранните държави на траките, предхождащи одриската, но от описанието на техните правомощия, а и от използвания термин, може да се направи логичното заключение, че К. Йорданов взема за модел одриските парадинасти. Повечето от останалите автори само маркират съществуването на парадинасти, без да коментират конкретиката на техните властови прерогативи [Данов, Х. 1969, с. 380; Михайлов, Г. 2015, с. 148, бел. 376; Юркова, Й. 1992, с. 37–43]. Предпазливостта на цитираните автори в известна степен е обяснима предвид данните в античните извори относно мястото и функциите на парадинастичните области във властовата йерархия на Одриската държава.

Маргарита Тачева в кратка статия, част от „Кратка енциклопедия Тракийска древност“, предлага две основни хипотези относно парадинастите.

Според първата те са представители на управляващата династия, които владетелят назначава, за да управляват новозавладени области с относителна самостоятелност и право на собствени монетни емисии. Втората теория ги определя като странични династии, които управляват области, населени с племена, различни от одрисите. Според авторката генезисът на институцията може да се изведе от наследена от персите система за политическо управление [Тачева, М. 1993, с. 207].

Единственото споменаване в античната наративна традиция на парадинасти дължим на Тукидид, който, описвайки Одриската държава и съществуващата в нея данъчна система, фиксира мястото на парадинастите непосредствено след одриския владетел във властовата йерархия [Thucyd. II, 97, 3]. Това сведение дава основание парадинастите да се разглеждат като първи помощници на одриския владетел. Атинският историк не съобщава нищо конкретно относно техните властови прерогативи. Неговата лаконичност в известна степен е детерминирана от целта, която той си поставя в своя екскурс. А тя е – да представи мощта и силата на одрисите, а не да разглежда подробно тяхната държавна организация.

Следвайки методично основната си цел Тукидид последователно представя първо военните възможности на Ситалк и накратко маркира границите на неговите владения [Thucyd. II, 96, 1–4]. Следва описание на морските граници на Ситалковата държава и разстоянията между тях, както и разстоянията във вътрешността, измерени в дневните преходи на добре обучен пешеходец [Thucyd. II, 97, 1–2]. Тукидид описва и данъчната система на одрисите, дава предполагаемия размер на всички събирани данъци [Thucyd. II, 97, 3–4]. Интересуващият ни абзац завършва със заключението, че Одриската държава е най-голямата в Европа – в земите, разположени между Егейско и Черно море [Thucyd. II, 97, 5]. Абзацът продължава с пояснението, че тя е и най-богатата държава на Балканите по приходи от данъци, но отстъпва на скитите по военна мощ, защото степният народ разполага с повече бойци [Thucyd. II, 97, 5–6].

Предложеният анализ на текста обяснява защо авторът не съобщава подробности за институцията на парадинастите – нейното представяне излиза извън рамките на неговата основна цел – да опише размерите и мощта на Одриската държава при управлението на Ситалк. По този начин Тукидид демонстрира на читателите мощта, с която се сблъсква македонският владетел Пердика II по време на военната кампания, организирана срещу него от Ситалк през октомври – ноември 429 г. пр.Хр. Поради изтъкнатите по-горе причини атинският историк не се задълбочава в описанието на одриските държавни институции и не съобщава по-конкретни сведения за парадинастите.

Съмненията, изказани наскоро за адекватността на използвания термин спрямо одриските държавни институции, както вече се каза, са основателни. Употребата на термина *парадинаст* в известна степен е логична, защото дру-

гите термини, използвани в античната наративна традиция – *архонт*, *стратег* и *хюпарх* – по отношение на одриски аристократи с военноадминистративни функции¹, които хипотетично могат да се разглеждат като одриски парадинасти – са характерни за властовите институции в елинските полиси. Този факт предполага, че използването им от Ксенофонт, Аристотел и Полиен цели да представи на тяхната аудитория по достъпен и разбираем начин одриските институции². Терминът, използван от Тукидид, е по описателен и представя същността на институциите – парадинастите са около владетеля и стоят веднага след него във властовата йерархия на одриската държавна организация. Фактът, че подобна терминология се използва рядко в античната наративна традиция фактически, показва, че Тукидид описва модел на държавност, познат сравнително добре. Ако направеният извод е верен, то използването на неговата формулировка е адекватно, разбира се, с изричната уговорка, че в случая терминът не е одриски. Ако следваме същата логика, можем да твърдим, че използването на термина *базилевс* по отношение на одриските и другите владетели на тракийски племена също е неадекватно, защото той е гръцки. С голяма вероятност можем да предположим, че одрисите и другите тракийски племена имат собствена владетелска терминология, която ние не познаваме. В тази връзка доколкото е релевантно използването на термина *базилевс* за назоваване на одриските владетели, в същата степен е допустимо и използването на *парадинаст* за одриските аристократи, които във властовата йерархия на одрисите следват веднага след базилевса.

Основанията за хипотезата, че Тукидид много добре познава Одриската държава и нейната властова организация, са косвени. Тяхната съвкупност обаче подсказва логичността на подобна работна теза. Първо, самият историк декларира във връзка със събитията около превземането на Амфиполис от Бразидас³, че той разполага със златни рудници в Тракия и със значително влияние сред местните първенци/ аристократи, поради което спартанският командващ се

---

¹ В първия по време случай се визира Севт, син на Месад, обявен от Ксенофонт за архонт (зимата на 400/399 г. пр.Хр.) [**Xen. Anab.** VII, 8, 25]. Отново Ксенофонт фиксира съществуването на Севт, архонт на крайбрежието, който се намира в конфликт с Амадок, базилевс на одрисите (ок. 390 – 398 г. пр.Хр.) [**Xen. Hell.** IV, 8, 26]. Севт, стратег на Амадок [**Arist. Pol.** 1312a, 14]. Полиен споменава за Севт, хюпарх на одриския владетел Керсеблепт [**Polyaen.** VII, 32]. Същият автор, възможно допускайки грешка споменава Севт, който е стратег на Дромихейт [**Polyaen.** VII, 25]. В случая е възможно той да бърка, обявявайки Севт III за стратег на владетеля на гетите. Тази хипотеза се базира върху предположението, че между Севт III и Дромихейт съществува съюз, насочен срещу Лизимах.

² Както Юлия Цветкова изрично отбелязва [**Цветкова, Ю.** 2016, с. 24–25].

³ Тази военна кампания е повратен момент в хода на Архидамовата война – 431 – 421 г. пр.Хр., и живота на Тукидид [**Westlake, H.** 1962, pp. 276–287; **Mitchell, B.** 1991, pp. 170–192].

страхува от него [Thucyd. II, 105, 1]. Второ, неговият баща се казва Олор, което също подсказва за връзки с Тракия. В случая целенасочено не се разглежда проблемът, свързан с Хегесипила и нейната степен на родство с Тукидид⁴. В съвременната историография е сравнително общоприето, че бащата на Олор има роднински връзки с траките и точно по линия на тези връзки Тукидид се сдобива с мините си в Тракия [Canfora, L. 2006, pp. 3–6], което предполага, че той има сравнително добро отношение към траките, а може би – и известни познания за техния език. Предположението за известни познания на Тукидид за тракийския е само работна хипотеза и няма връзка с разглежданата проблематика. Интересът на атинския историк към Тракия, траките и одрисите в частност се доказва и от факта, че на него дължим едни от най-подробните сведения за участието на траките в Пелопонеската война и събитията, свързани с нея. Същото в още по-голяма степен важи и за историята на Одриската държава до предпоследното десетилетие на V в. пр.Хр.

Сведенията за Терес I и неговата роля в изграждането и развитието на анализиращия процес се съдържат също у Тукидид [Thucyd. II, 29, 2–3]⁵. Данните за управлението на Ситалк и неговия наследник Севт, син на Спарадок, показват траен интерес към проблематиката [Thucyd. II, 29; 67; 95–101; IV, 101]⁶. В същото време прави впечатление, че след битката при Амфиполис (422 г. пр.Хр.) и сключването на Никиевия мир (421 г. пр.Хр.) събитията в Тракия и свързаните с историята на одрисите в частност излизат извън фокуса на неговия интерес, което вероятно е свързано с факта, че Тукидид след тази битка или скоро след нея напуска Тракия. В тази връзка е резонно да се зададе въпросът „Възможно ли е в периода между зимата на 424/3 г. пр.Хр. и условно след 421 г. пр.Хр. Тукидид да посещава двора на одриския владетел Севт, син на Спарадок?“. Приемането на подобна хипотеза обяснява неговите знания за размера и начина за събирането на данъците при управлението на този базилевс. Евентуални контакти със Севт, син на Спардок, обясняват голямата роля и влиянието в управлението, приписвани му от атинския историк,

---

⁴ Христо Данов приема, че тя е негова майка, следвайки сведението на Марцелин [Marcell. Vita Thucyd. 2; Данов, Х. 1979, с. 2–3], но тяхната роднинска връзка може да е и по-далечна. Например тя да е негова баба или прабаба. Тази хипотеза е допустима предвид множеството грешки, които допуска Марцелин в своята биография на Тукидид в опита си да компилира множеството противоречиви сведения в предшестващата го историческа традиция относно биографията на атинския историк [Burns, T. 2010, pp. 4–10].

⁵ Дискусията по този проблем е значителна, в случая са посочени няколко заглавия, които дават представа за основните тези по проблема [Кацаров, Г. 1933, с. 738–740; Фол, А. 1972, 138–141; Тачева, М. 1999, 155–158; Ботева, Д. 2000, с. 61–63; Жеков, Ж. 2019].

⁶ Относно управлението на тези двама владетели съществува значителна по обем литература [Тачева, М. 1990а, с. 58–70; Порожанов, К. 2011а, с. 179–188].

при неговия предшественик Ситалк. Възможна е, разбира се, и хипотезата, че Тукидид може да е установил връзки с одriskия двор още при управлението на Ситалк в качеството си на атински пратеник при преговорите за привличането на Ситалк за атински съюзник в началото на Пелопонеската война, но в този случай резонно възниква въпроса защо той не съобщава за участието си в подобно атинско пратеничество.

Анализът на сведенията, свързани с управлението на Ситалк и съобщения от Тукидид, показва, че основната част от тях се отнася до неговата военна кампания през 429 г. пр.Хр. или индиректно са свързани с нея. Констатацията насочва към следващия проблем – откъде той черпи информация за кампанията, защото е възможно тя да не идва от одрисите, а от страна на техните противници, а те в конкретния случай са македоните. Подобна хипотеза намира подкрепа в подробните данни, които Тукидид съобщава за участието на македонския базилевс Пердика II в Пелопонеската война, и тя може да се доразвие с допускането, че е възможно Тукидид да е пребивавал известно време в двора на Архелай, наследник на Пердика, чието управление описва в позитивна светлина [**Жеков, Ж.** 2015, с. 15]. Историкът дори заявява, че Архелай, син на Пердика, прави за подобряване на отбранителните способности на антична Македония повече, отколкото всички нейни владетели преди това [**Thucyd., II, 100, 2**]. Това твърдение на Тукидид също е упоменато във връзка с кампанията на Ситалк срещу македоните. Представените аргументи дават основание да се мисли за работната хипотеза, че Тукидид посещава двора на Архелай и от македоните научава подробностите за войната им със Ситалк.

Сведението на Тукидид се допълва от данните, съдържащи се в „Анабазис“ на Ксенофонт, който, описвайки военната си кампания в подкрепа на Севт, син на Месад споделя интересна информация за начина на управление на периферните области на Одриската държава. Анализът на тази проблемна ситуация налага, първо, да се узнае подробно кой е Севт, син на Месад, и, второ, каква е неговата роля в одriskия потестарен модел?

Месад, бащата на Севт, управлява тракийските племена тини, меландити и триписи, както пише на Ксенофонт, самият Севт. Когато обаче Одриската държава отслабва, Месад е изгонен от управляваната от него област [**Хен. Анаб. VII, 2, 32; Ботева, Д.** 2000, с. 83]. Ксенофонт не уточнява кой точно прогонва Месад, но най-вероятно отговорни в случая са подчинените му тракийски племена, въстанали срещу него, използвайки отслабването на одriskата мощ. Подобен извод се налага от факта, че когато Севт се опитва да си върне контрола върху бившите територии на баща си, те са независими, следователно сами се освобождават от властта на одрисите.

Ксенофонт никъде в своето съчинение не дефинира властовата позиция на Месад или Севт в одriskата йерархия като парадинасти [**Цветкова, Ю.** 2016, с. 24], което априори не означава, че те не са точно такива. Първо, Месад е изгонен от своята област след отслабването на одriskата мощ, следователно

неговата власт директно е обвързана с мощта на Одриската държава, което предполага, че той под някаква форма е зависим от властта на одриските владетели. Второ, когато е принуден да напусне своята област, Месад се оттегля явно в двора на одриския владетел, след чиято смърт поради болест, синът му Севт е отгледан от одриския владетел Медок. Този факт отново потвърждава зависимостта на Месад от централната одриска власт [Цветкова, Ю. 2016, с. 19–20]. Изводът, който се налага, е, че Месад управлява периферна гранична област на Одриската държава, която е част от нея. Той е подчинен на одриския владетел. Степента на неговата зависимост не може да се уточни напълно, но е известно, че той получава военна помощ от централната власт в случай на необходимост. Основанията за подобно заключение са следните: Месад губи властта си, когато мощта на одрисите отслабва, а самият той търси убежище в двора на одриския владетел, явно очаквайки от него да го подкрепи с войски, за да възстанови властта си [Xen. Anab. VII, 2, 32–33].

Сходна е ситуацията и с положението на неговия син Севт. След смъртта на баща си той е отгледан от властващия одриски владетел Медок. Когато възмъжава Севт моли Медок да му даде войска, с която да отвоюва областта, управлявана от неговия баща. Владетелят се съгласява и му дава войски, съставени от тежковъоръжени конници аристократи и пелтасти пехотинци [Xen. Anab. VII, 3, 40]. С тази армия Севт започва военни операции срещу племената на тините, транипсите и меландитите, но не постига големи успехи, защото разполага със сравнително малобройни военни ефективни [Xen. Anab. VII, 2, 33–34]. Както самият Севт разказва на Ксенофонт, той живее в укрепена резиденция [тюрзис], от която напада и ограбва земите на разбунтувалите се срещу баща му племена, без обаче да може да ги подчини. Фактически Севт с войските си установява контрол върху част от бившите територии на баща си, но не разполага с достатъчно военни ресурси, за да подчини напълно непокорните племена. Той контролира няколко укрепени пункта във вътрешността и по крайбрежието. Преговаряйки с атинския историк авантюрист, Севт обещава в случай на успех да му предаде крайбрежната крепост Бизанте, която е най-привлекателната от неговите крепости край морето [Xen. Anab. VII, 2, 38; Кацаров, Г. 1954, с. 161]. Налага се изводът, че Севт контролира още няколко крепости, разположени в крайбрежните земи на бившата област на неговия баща [Порожанов, К. 2011а, с. 88].

След постигането на споразумение между Севт и представяваните от Ксенофонт елински наемници, участвали в похода на Кир Млади, войските им се обединяват и настъпват срещу тините [Тодоров, Я. 1933, с. 25–26]. Военната кампания е успешна. В рамките на един месец Севт покорява тините [Xen. Anab. VII, 5, 5; Diod. XIV, 14, 1–3; Тонев, М. 1942, с. 182–183; Кацаров, Г. 1954, с. 162], като ги принуждава да се закълнат във вярност само на него. Това означава, че Севт става техен господар по силата на завладяването и те го признават за свой владетел [Xen., Anab., VII, 4, 22–24; Casson, S. 1926,

pp. 267–268]. Тази формулировка е показателна, защото Севт установява над тях властта си със сила и това е основното право, от което той черпи своите властови прерогативи, както и от факта, че тините му се заклеват във вярност. В подкрепа на тази хипотеза може да се приведе като довод и неясното сведение на Ксенофонт, че когато стигат с одрисите до Делтата, тази област не принадлежи на Месад, а на Терес Одрисеца [*който е древен*; Xen. Anab. VII, 5, 1]. В случая преводът е условен и редица издатели на текста предполагат наличието на корупция, което е напълно възможно [Кацаров, Г. 1954, с. 162–164; Фол, А. 1972, с. 131–132]. Допустимо е анализът да се насочи и в друга посока. Ксенофонт явно не е наясно кой е Терес – той само го определя като одрисец, който е древен. Възможно ли е в случая Ксенофоновите основни информатори относно ситуацията в региона, които най-вероятно са Севт, син на Месад, и неговите приближени, нарочно да не са достатъчно ясни, защото нямат интерес от подобна точност.

Тази енигматична фигура хипотетично може да бъде идентифициран с Терес I [Тонев, М. 1942, с. 183; Цветкова, Ю. 2016, с. 22], който, от своя страна, може да бъде идентичен с Терес, претърпял загуби от тините [Balabanov, P. 2016, p. 102]. Направената реконструкция предполага, че Ксенофонт фактически два пъти споменава една и съща личност – Терес I, но в различен контекст, поради факта, че неговите информатори или нямат интерес да подчертаят идентичността на двата субекта с едно и също име, или не го смятат за нужно, защото за тях ситуацията е ясна и задачата им не е да преподават одриска история на Ксенофонт, а да му обяснят действията си с конкретни военни и административни реалии. В тази връзка отново следва да се постави въпросът за познанията на Тукидид по история на властващата одриска династия. Като пример може да се посочи сведението му за Терес I и неговата роля в одриската история. Познанията на Тукидид по проблематиката значително превъзхождат тези на Ксенофонт, който лично се познава с редица видни одриски аристократи – Севт, син на Месад, Медосад и анонимния одриски аристократ, представител на Медок при Севт. Разликата в знанията на Ксенофонт и Тукидид поставя въпроса за личното познанство на втория с някои представител на одриската династия, който да му е разказал нейната история, или възможността Тукидид да е посетил одриския двор след доброволното му изгнание от Атина.

Друга възможна посока на анализа е свързана с факта, че областта, владяна от Месад, е завоювана от самия него със силата на оръжието след първите неуспехи за покоряването на тините, предприети от Терес, за които съобщава отново Ксенофонт [Xen. Anab. VII, 2, 22]. Такава хипотеза е възможна, но не се потвърждава при по задълбочен анализ на античната наративна традиция, свързана със завоеванията на одриските владетели в антична Тракия през V в. пр.Хр. Тукиди изрично подчертава, че териториите източно от долното течение на р. Хеброс до Проливите са под контрола на Ситалк. Управлението на този одриски владетел е сравнително добре представено от античните автори,

а никой от тях не съобщава за военни кампании на Ситалк в региона. Това предполага, че териториите са завладени от неговите предшественици, а не от него. Предвид краткото и като цяло доста проблематично управление на Спарадок [Тачева, М. 1990а], логично е предположението, че териториите са завладени от Терес I. Възможно е в началото той да се сблъсква с трудности и да има временни неуспехи, но впоследствие все пак поставя тези земи под контрола на одрисите.

Хипотетично е вероятно във военната кампания да участва и Медок, а предвид времето на нейното провеждане – първата половина на V в. пр.Хр. – и неговият баща или дори дядо. Един от тях може би е оставен да довърши завладяването на тези земи. Описанието на Ксенофонт как се структурират отношенията между победените тини и Севт, син на Месад, обяснява защо областта впоследствие попада под техен контрол. Тините се заклеват във вярност лично на Севт, син на Месад, а не на върховния одриски владетел Медок. Вероятно същото се случва и по време на тяхното първо покоряване от бащата или дядото на Месад, който довършва военната кампания на Терес I по завладяването на обитаваните от тините земи.

Представената работна хипотеза се основава на редица логически допускания, но донякъде косвено се потвърждава от античните автори. Нейното развиване предполага, че основното право на парадинастите върху контролираните от тях територии възниква по правото на завоеванието, което само се санкционира и подпомага от владетеля на одрисите. Такава интерпретация се потвърждава и от поведението на Медок, който не възглавява лично одриските войски, за да помогне на Севт, син на Месад, да възстанови контрола върху бившите земи на баща си, а му дава известен брой войници, с които Севт сам да го направи, което подсказва, че само в такъв случай той ще получи правото да управлява и владее областта.

Изхождайки от отношенията, които се установяват между Севт и тините през зимата на 400/399 г. пр.Хр., можем да заключим, че властта на парадинаста в управляваната от него област е почти неограничена по отношение на живеещото в нея население. Същото се отнася и за нейните територии, които парадинастът може да преотстъпва на верни нему хора или на свои приятели. Такъв извод се налага от обещанието на Севт да предаде да Ксенофонт най-хубавата си крайморска крепост Бизанте и крепостите Ганос и Неонтейхос [Xen. Anab. VII, 5, 8; 6, 43; 7, 50]. Казано по друг начин, той свободно може да се разпорежда с подвластните му земи и не следва да иска разрешение от Медок, владетеля на одрисите.

Зависимостта на Севт по отношение на владетеля на одрисите Медок проличава и от друг факт. След завладяването на парадинастичната си област Севт подарява на един от своите приближени – Медосад – няколко села [Xen. Anab. VII, 7, 1]. Проблемът възниква, когато до тези села се разполагат елинските наемници, недоволни от факта, че Севт не изплаща полагащите им се за-

плати. В отговор те ограбват селата на Медосад [Xen. Anab. VII, 7, 1–2]. Недоволен от този развой на събитията, той започва преговори с Ксенофонт в опит да предотврати разграбването на своите селища. На една от срещите Медосад е придружен от 30 одриски конници и заплашва атинския авантюрист, че ако елинските войски не се изтеглят от неговите села, ще бъдат изгонени със сила [Xen. Anab. VII, 7, 2–3]. Заплахата е подсилена от присъствието на одриски аристократ, командващ отряда от 30 конници. Медосад представя аристократа като представител на одриския владетел Медок [Фол, А. 1972, с. 130; Порожанов, К. 2011а, с. 195]. Фактически Медосад заплашва елините с война от името на Севт и Медок [Xen. Anab. VII, 7, 3].

В хода на разговорите Ксенофонт обвинява Медосад в измама и преднамерено неизплащане на обещаните заплати за елинските наемници. Тогава водачът на одриските конници порицава Медосад за неговото поведение и обявява, че няма да го подкрепи в действията му срещу елините, защото неговият господар – одриският владетел Медок – няма да одобри подобна измама [Xen. Anab. VII, 7, 11–12]. Епизодът показва, че във войската на Севт има отряди от тежката одриска конница, подчинени не непосредствено на него, а на одриския владетел Медок, и те действат съгласно заповедите на Медок, а не по заповедите на Севт и неговите приближени. Подобна ситуация е необяснима, в случай че Севт е независим владетел, но е напълно релевантна, ако той е подчинен на Медок и получава войски от него, които остават подчинени на своя господар.

Всъщност в началото на военната кампания срещу тините Севт разполага с малобройна армия, съставена от конници и пелтасти. След първите успехи войските на сина на Месад бързо увеличават числеността си главно заради присъединяването на значителен брой одриси, пристигнали от вътрешността на Одриската държава. Според Ксенофонт войската на тракийския парадинаст се увеличава почти тройно [Xen., Anab., VII, 4, 21; Тодоров, Я. 1933, с. 27]. Въпросът е каква е мотивацията на новите одриски войски, присъединили се към Севт? Дали те идват по своя воля, заради очакваната плячка и награди при успешна военна кампания, или са изпратени от одриския владетел Медок? Отговорите на поставените въпроси вероятно следва да се търсят и в две посоки – част от одрисите идват по своя инициатива, но друга част е изпратена от Медок, за да контролира ситуацията.

Аргумент в подкрепа на втората хипотеза е идентификацията, която Ксенофонт дава на одриския аристократ, присъствал на преговорите между него и Медосад. Той го нарича най-влиятелния от одрисите, дошли от вътрешността [Xen. Anab. VII, 7, 2]. Следователно голяма част от военните контингенти, присъединили се към Севт след успешното начало на военните действия срещу тините, са одриски войски, изпратени от Медок, щом като ги командва аристократ, подвластен на Медок. В същото време не бива да се изключва и възможността част от новите войници да са доброволци, които по самоинициатива се включват в бойните действия. Подобна практика е засвидетелствана по време

на похода на Ситалк срещу Македония. Разбира се, в конкретния случай тя се отнася до независимите тракийски племена, но да не забравяме, че по времето на Ситалк Одриската държава достига един от върховете моменти в своето политическо и военно развитие. Докато по времето на описваните събития (зимата на 400/399 г. пр.Хр.), тя е в криза и контролът на централната власт върху периферните територии е значително отслабен, което предполага, че е напълно възможно в конкретната ситуация част от войниците да са доброволци⁷.

Пристъпвайки към генезиса на парадинастите и техните парадинстични области следва да отговорим на въпроса *„Каква информация можем да извлечем от античната наративна традиция, която се отнася до собствено тракийските реалии по тази проблематика?“*. Другата линия на разсъждение следва да се насочи към търсенето на възможни аналогични властови модели в Античността, конкретно в рамките на периода V–IV в. пр.Хр. на Балканите или в Мала Азия.

Интересни паралели в тази посока могат да се открият във властовия модел на античните македони от V и първата половина на IV в. пр.Хр. В земи-те северно от планината Олимп през VII в. пр.Хр. се формира държавността сред племената на македоните. Процесът е свързан от античните автори с династията на Аргеади/ Темениди. Постепенно новата формация овладява земите на север до долното течение на р. Аксиос [дн. Вардар] и създава стабилна държавна формация. Интересното в конкретния случай е фактът, че там наред с централната област, управлявана от вече споменатата династия, съществуват и няколко периферни области, които се намират в различна степен на зависимост спрямо династията, управляваща в Еге⁸.

В отношенията между династите на елимиоти, линкести и други племена от Горна Македония и владетелите на Долна Македония се забелязва динамика. При силни владетели в Еге династите на горномакедонските племена признават известна зависимост спрямо тях. Обратно, когато на власт са слаби владетели от династията Аргеади/ Темениди, династите на Линкестиди, Елимиотида и други области в Горна Македония си извоюват пълна независимост и дори започват да съперничат по мощ на владетелите в Еге и Пела. Този властови модел напомня на отношенията между одриския владетел и неговите парадинасти. Между династите на горномакедонските области и одриските парадинасти обаче съществуват и значителни различия в статуса и властовите

---

⁷ Диляна Ботева лансира интересна хипотеза относно генезиса на тази криза в одриската държавност. Тя приема, че един от основните фактори за нейното възникване е засилената външнополитическа активност на Ситалк в последните години от неговото управление [Ботева, Д. 2000, с. 83].

⁸ Тукидид изрично подчертава, че към македоните спадат лимкестите, елимиотите и други племена от вътрешността, които са съюзници и зависими на македоните, но имат свои собствени базилевси [Thucyd., II, 99, 2].

прерогатива. Династите на Линкестиди, Елимиотида, Орестиди и част от другите горномакедонски области са практически независими до управлението на Филип II. Те сключват бракове с династията на Аргеадите, но имат самосъзнанието, че техните династии са независими от тази на Аргеадите.

Локализацията на отделните одриски парадинстични области при сегашното състояние на изворовата база неизбежно ще има хипотетичен характер. Преминавайки към тази проблематика, следва да се отчете един съществен фактор, който до голяма степен детерминира историческите процеси, свързани с развитието на одриската военнаадминистративна организация, която е обект на изследване. През вековете на нейното съществуване територията на Одриската държава не остава константна величина, а се променя в зависимост от успехите или неуспехите на отделните владетели. При силни владетели като Терес, Ситалк и Котис, бащата на Керсеблепт, територията на Одриската държава се разраства, а това води до увеличаване на парадинастичните области. Отслабването на военната и политическата мощ на одрисите води до намаляване на територията и съответно на парадинастичните области, какъвто например е случаят с Месад, бащата на Севт, който губи своята област след въстание на подвластните му племена.

Връщайки се към проблема за отделните парадинастични области в различно време, може да локализираме няколко от тях. Едната е областта на Месад и неговия син Севт. Нейните граници могат да се локализират сравнително точно – разположена е южно от планинския масив Странджа–Сакар,⁹ източно от долното течение на р. Хеброс [дн. р. Марица], нейната източна граница в основни линии се маркира от югозападното крайбрежие на Черно море. На югоизток достига Пропонтида [дн. Мраморно море] и на юг може би е до източното крайбрежие на Егейско море, но това твърдение остава дискуссионно. В състава на областта влизат земите по югозападното крайбрежие на Черно море, разположени на север до Салмидесос, а на юг – до областта Делта, фактически до хората [селската територия] на Бизантион. Тези територии са овладени от Севт, син на Месад, във втората фаза на неговата военна кампания, насочена към възвръщане бившите земи на бащината му парадинстична област [Xen. Anab., VII, 5, 12; Stronk, J. 1995, pp. 243–245].

Създаването на тази парадинастична област със сигурност може да бъде датирано преди последното десетилетие на V в. пр.Хр. Първо, следва да се постави въпросът кога тези територии са овладени от одрисите? При управлението на Ситалк те вече са под негова власт. Въпросът е дали са завладени от него, или от неговите предшественици? Отговорите отново са в сферата на хи-

---

⁹ Изнасянето северната граница на областта в северна посока до южните склонове на Хемус/ Стара планина изглежда прекалено проблематично [Порожанов, К. 2011б, с. 181]. Транипсите в случая е по-вероятно да се локализират южно от планинския масив Странджа–Сакар, а е възможно и да го населяват.

потезите, но можем в качеството на работна хипотеза да предположим, че тези земи са овладени от Месад може би през последните години от управлението на Терес I [Фол, А., Спиридонов, Т. 1983, с. 110; Цветкова, Ю. 2016, с. 22]. Парадинастичната област приключва своето съществуване със сигурност след завладяването на тези земи от македонския владетел Филип II.

Въпросът е може ли датировката да бъде допълнително уточнена? По този повод интерес представлява личността на одриския аристократ Милтоkit, който въстава срещу Котис, а впоследствие – и срещу неговия син Керсеблепт. Въставайки, той превръща Хиерон орос/ Свещената планина в център на своето движение и преговаря с атиняните – в случай на успех да им върне Тракийския Херсонес [Demosth., C. Polycl., 5]. В района на Хиерон орос са съсредоточени голяма част от укрепените тюрзиси, в които резидират парадинастите, управляващи областта на юг от планинския масив Странджа–Сакар [Порожанов, К. 2011а, с. 53, 83, 86–91]. Работната хипотеза може да се формулира по следния начин – дали Милтоkit не е парадинаст на тази област, недоволен от постоянното присъствие там на Котис и неговите войски в собствените му земи, което намалява неговата власт в собствената му област, а в същото време водещите се бойни действия няма как да не доведат до опустошаване на земите източно от долното течение на р. Хеброс и северно от Тракийския Херсонес. Постоянният престой на основната част от одриските войски на тази територия ги изтощава и те обедняват, а на местното население се налага да ги издържа.

Хипотетично може да се предположи, че след екзекуцията на Милтоkit и сина му от жителите на Кардия, на които те са предадени от Харидем [Demosth., C. Arist., 169, 175], парадинастичната област е поставена под прякото управление на Керсеблепт, а впоследствие е завладяна от македоните. Паралелно може да се мисли и върху друга възможност. Керсеблепт, уплашен от недоволството на траките/ одрисите от убийството на Милтоkit, което е в разрез с одриските аристократични традиции, може би назначава друг парадинаст да управлява областта. Демостен изрично подчертава, че траките/ одрисите са недоволни от убийството на Милтоkit и неговия син [Demosth., C. Arist., 170]. Той акцентира и върху факта, че Харидем преднамерено предава Милтоkit на жителите на Кардия, врагове на атиняните, за да го убият, защото знае, че ако го предаде на Керсеблепт, той ще го пощади, тъй като при траките/ одрисите не е прието да се убиват помежду си [Demosth., C. Arist., 169].

В случая формулировката на атинския оратор следва да се коригира в смисъл, че не всички траки/ одриси са недоволни, а само аристокрацията на одрисите, по-точно най-висшите аристократи. Причината е, че отношенията между нея и владетеля се градят на взаимна обвързаност, потвърждавана през определен период от време чрез съвместни пирове. Владетелят вероятно прибегва към тази най-крайна мярка за наказание само в изключителни случаи – може би само след като виновникът бъде осъден от съда на висшите аристократи.

Представената хипотеза се потвърждава и от сведението на Херодот, че Ситалк, след като получава своя избягал анонимен брат от Скил, не го екзекутира, а се оттегля във вътрешността. Това събитие е представено в остър дисонанс с действията на Скил в подобна ситуация – той, след като получава полубрат си Октамасад обратно, го екзекутира [Hdt., IV, 80]. Двата случая, засвидетелствани в античната наративна традиция, подсказват съществуването на определен аристократичен етос в отношенията вътре в одриската династия – между владетеля и останалите членове на неговия род. Този етос обаче важи с пълна сила и за отношенията между владетеля и висшите одриски аристократи.

Убийството на Милтокит е против одриските традиции, защото вероятно висшите одриски аристократи отказват да го осъдят на смърт за неговите бунтове срещу Котис I и Керсеблепт, тъй като двамата владетели прекалено дълго пребивават в неговата парадинастична област и практически го лишават от възможността да я управлява самостоятелно, а това е в разрез с одриските властови традиции. Запазените фрагментарни данни в античните автори показват, че парадинастите управляват подвластните им територии самостоятелно. Върховният владетел може да пребивава там за известно време, но не и постоянно в продължение на години. Той може дори да постави под свой контрол основните крепости в дадена парадинастична област, както прави Котис I в областта, разположена в близост до Проливите, вероятно управлявана от Милтокит.

Както вече посочихме, възможно е след екзекуцията на Милтокит областта да е дадена на друг висш одриски аристократ. Основания за подобна работна хипотеза могат да се открият в стратегема на Полиен, когато той описва как Севт, хюпарх на Керсеблепт, заповядва на подчинените му земеделци да засеят жито. След като житото е ожънато, Севт го продава на пазарите по морето, а парите предава на Керсеблепт [Polyaen., VII, 32]. Споменатите пазари по морето, на които е реализирана житната реколта, е възможно да са разположените в полисите по Европейския бряг на Пропонтида, близо до Хиеронорос, като например Перинт или Бизантион. Житото може да е продадено и на пазарите в Месамбрия или Аполония Понтийска или на по-малките полиси, разположени наблизко.

Първата хипотеза, че житото е продадено на базарите в Бизантион и Перинт, може да бъде развита чрез допускане, базирано на логични аргументи – възможно е Севт, хюпарх на Керсеблепт, да е парадинаст на областта, владяна някога от Месад. При управлението на Котис I неин парадинаст вероятно е Милтокит, който вдига метеж срещу върховния владетел, защото е недоволен от продължителното пребиваване на Котис в неговата парадинастична област. След екзекуцията на Милтокит областта му е дадена на хюпарха Севт. Предлаганата работна хипотеза е изключително условна и анализът изисква развиване на отделна доказателствена теза в обособен текст, поради което в настоящото изследване тя само се споменава.

Следва да се отбележи, че стратегемата на Полиен почти дословно повтаря съвета на Ификрат към Котис I как базилевсът да си набави парични средства [Arist., Oecon., 1351a 18–22]. Казаното не е задължително доказателство, че стратегемата не е автентична, защото Котис I е баща на Керсеблепт и е напълно логично синът да знае и да се възползва от успешните начини на баща си за набавяне на паричен ресурс при кризисни ситуации.

Друга парадинастична област може би е разположена източно от долното течение на р. Тунджа до западното крайбрежие на Черно море. Порожанов локализира одриска парадинастична област в близост до Месамбрия [Порожанов, К. 2011а, с. 230–234]. Посочените земи са завладени от одрисите, след като персите се изтеглят от Тракия. Областта съществува до завладяването на Одриската държава от Филип II. В подкрепа на хипотезата за съществуването на парадинастичната област може да се посочи надписът от Месамбрия, според който полисът сключва договор със Садалас, представител на цяла династична линия, която е възможно да е владяла и управлявала земи близо до полиса [IGBulg. I² № 307, 257–262]. Възможно е парадинастите на посочената област да запазват под някаква форма властта си и под македонски контрол, за което свидетелства датировката на надписа – от края на IV или в началото на III в. пр.Хр. [Порожанов, К. 2011а, с. 119].

Възможно е парадинастична област да е съществувала и в междуречието Хеброс–Нестос. След смъртта на Котис I Одриската държава се разпада на три. По-голяма част от нея е наследена от сина му Керсеблепт, а земите по долното течение на р. Хеброс и западно от него попадат под контрола на Амадок II [Тонев, М. 1942, с. 191–194]¹⁰. Преди да се провъзгласи за независим владетел, той вероятно е парадинаст в земите, които по-късно контролира, защото няма друго логично обяснение с каква легитимност впоследствие той ги поставя под своя власт. Единствената възможност е при управлението на Котис I или в последните години на неговото властване Амадок II да владее тези територии като парадинаст. Поради наличието в близост на елински апойкии той поддържа тесни контакти с тях, както и с атиняните, а това изиграва основна роля по-късно за сближаването му с Атина и за нейната подкрепа за провъзгласяването на Амадок за независим владетел.

Предполагаема парадинастична област съществува и по долното течение на р. Нестос и върху териториите западно от него. След убийството на Котис I за независим владетел на тези области се провъзгласява Берисад, който подобно на Амадок II вероятно ги управлява преди това като парадинаст.

---

¹⁰ В случая целенасочено няма да се засегне проблемът за т.нар. втора паралелна одриска династическа линия, управлявала в този регион [Юркова, Ю. 1992, с. 66–67], защото изложението ще се разшири прекомерно, а и неговото решаване изисква отделно изследване. Критика на основните аргументи относно съществуването на две паралелни одриски династии вж.: [Фол, А. 1975, с. 104–105].

Интересно е позиционирането на двете парадинастични области по течението на големи реки и крайбрежието на Егейско море. Подобен териториален обхват е следствие от необходимостта одрисите да контролират естествените пътни и търговски маршрути, каквито са теченията на големите реки, по които може да се навлезе във вътрешността на антична Тракия. Паралелно възниква и необходимостта да се поставят под засилен контрол териториите по Егейското крайбрежие – от естуара на р. Хеброс до планината Пангей, в която има залежи на благородни метали и тя винаги е обект на аспирации от страна на македоните и елините.

В така очертаните територии на един по-ранен етап, свързан с последните две десетилетия на V в. пр.Хр., е възможно да властва одriskият парадинаст Сараток. Неговото управление е засвидетелствано единствено от открити монети в региона. Въпреки това съществуването на този владетел е до голяма степен дискуссионно [Юркова, Й. 1992, с. 43–47]. Допускането, че той е реална фигура, създава редица проблеми, или може би ги решава? Фактът, че сече монетни емисии на Тасос и в Маронея, показва, че Сараток контролира територии и в двете предполагаеми парадинастични области – тази на Амадок II и на Берисад. Това, от своя страна, ще потвърди хипотезата, че веднъж създадени, парадинастичните области не остават константни по територия, а тя се променя в зависимост от конкретните исторически реалии.

Хипотезата, че Сараток контролира земи, които впоследствие влизат както във владенията на Амадок/ Амадок II, така и на Берисад, се базира на факта, че той сече монети в Маронея, където отсича свои монетни емисии и Амадок/ Амадок II [Юркова, Й. 1992, с. 43–45, 66–67]. В същото време монетите на Сараток се разпространяват към вътрешността на Тракия, по течението на р. Нестос [Юркова, Й. 1992, с. 46–47], откъдето следва, че той контролира част от долното течение на реката – територия, впоследствие контролирана от Берисад.

Властта на парадинастите е наследствена и се предава от баща на син. В подкрепа на тази теза могат да се посочат примерите със Севт, син на Месад, и данните за парадинастите, визирани в надписа от Месамбрия, където вероятно е представена династична линия от парадинасти, управлявали в периода IV – III в. пр.Хр. Парадинастичната област е разположена между р. Тунджа и Черно море [Фол, А. 1975, с. 140]¹¹. Развивайки хипотезата с изричната уговорка, че става въпрос за хипотетично допускане, което следва да бъде допълнително разработено, е възможно да се мисли в следната посока. Възможно ли е властта на парадинастите да преповтаря властовата концепция на одriskата династия? Властта е наследствена и както одriskият владетел има пълната власт над

---

¹¹ Дискусията по отношение на този надпис и властовите прерогативи и позиции на упоменатите в него тракийски аристократи продължава в съвременната историография [IGBulg. I² № 307, 257–262; Фол, А. 1975, с. 117–119, 193; Тодоров, Я. 2004, с. 99–105; Порожанов, К. 2011б, с. 226–238].

своите земи, така и парадинастът има пълна власт над управляваната от него област, поради което и може да се разпорежда със земите и крепостите, влизащи в нея. Парадинастът може да ги предава на свои приближени аристократи, дори на чужденци, ако сметне за необходими или наложително. Хипотезата намира потвърждение в описателния термин, използван от Тукидид, когато пише за одriskата военноадминистративна институция – *τοῖς παραδυναστεύουσι*, т.е. ‘тези, които управляват около владетеля; околни династи/владетели’. Едновременно с това поставянето им между владетеля и родовитите одрисци подчертава зависимостта на парадинастите от владетеля, а подчертаването на факта, че те са около него, отразява същността на одriskата властова идеология. Парадинастите черпят част от своята легитимност от легитимността на владетеля. Ако владетелят изгуби легитимност, т.е. извърши противозаконно действие, то парадинастите могат да отхвърлят неговата власт, защото превърната в нелегитимна, тя не легитимира и самите тях. В такъв контекст могат да се интерпретират и действията на Амадок и Бериад, които след убийството на Милтокиот отхвърлят властта на Керсеблепт. Демостен подчертава, че те се съюзяват срещу него едва след екзекуцията на Милтокиот [Demosth., C. Arist., 170].

Голяма част от предложените в изследването работни хипотези имат изключително предварителен характер. Разглежданата проблематика, свързана с възможността да е съществувала в одriskата военноадминистративна организация институцията на парадинастите и реалните измерения на тяхната власт, са дискуссионни при наличната информация, свързана с тази проблематика в античната наративна традиция. Направеният опит за изясняване функционалните характеристики на властовите прерогативи и генезиса на властта на парадинастите има предварителен характер. Същото в не по-малка степен важи и за опитите да се локализируют отделни парадинастични области и да се установи периодът на тяхното функциониране. Подобна е ситуацията и с лансираните хипотези за идентификацията на повечето от управлявалите ги предполагаеми парадинасти.

Предварителният характер на повечето от предложените работни хипотези предполага, че при следващ анализ или дискусия голяма част от тях могат да бъдат ревизирани или да отпаднат. Тяхната цел е по възможност да очертаят основните параметри и дискуссионните въпроси по разглежданата проблематика, чието окончателно решение, е реално на бъдещи задълбочени проучвания.

ЛИТЕРАТУРА/ REFERENCES

Извори/ Sources

Aristoteles. Politica. Post Fr. Susemihlium. Rec. O. Immisch. Lipsiae: Teubner, 1909.

Demosthenes. Orationes. Vol. I – IV. Ed. M. R. Dilts. Oxford, 2002–2009.

Polyaenus. Strategematon libri VIII. Ed. E. Woelfflin, J. Melber. Lipsiae: Teubner, 1887.

Thucydidis. Historiae. Vol. I–II. Rec. C. Hude. Lipsiae: Teubner, 1898–1901.

Xenophon. Anabase. Vol. I – II. Ed. P. Masqueray. Paris, 1930–1931.

Публикации / Publications

Ботева, Д. 2000 – Диляна Ботева. Проблеми на тракийската история и култура. Нов поглед върху сведения на Херодот и Тукидид. София, 2000. [Dilyana Boteva. Problemi na trakiyskata istoria i kultura. Nov pogled varhu svedenia na Herodot i Tukidid. Sofia, 2000].

Данов, Х. 1969 – Христо Данов. Древна Тракия. Изследвания върху историята на българските земи, Северна Добруджа, Източна и Егейска Тракия от края на IX до края на III век пр.н.е. София, 1969. [Hristo Danov. Drevna Trakia. Izsledvania varhu istoriyata na balgarskite zemi, Severna Dobrudzha, Iztochna i Egeyska Trakia ot kraia na IX do kraia na III vek pr. n. e. Sofia, 1969].

Данов, Х. 1979 – Христо Данов. Тукидид и неговата „История на Пелопонеската война“. – В: *Тукидид История на Пелопонеската война*. София, 1979, 1–23. [Hristo Danov. Tukidid i negovata „Istoria na Peloponeskata vojna“. – V: *Tukidid Istoria na Peloponeskata vojna*. Sofia, 1979, 1–23].

Делев, П. 2008 – Петър Делев. Надгробните могили при Свиленград, Одриското царство и тракийските племена в долината на Хеброс. – В: *Спасителни археологически разкопки по трасето на железопътната линия Пловдив–Свиленград през 2005 г.* В. Търново, 2008, 211–232. [Petar Delev. Nadgrobните mogili pri Svilengrad, Odriskoto tsarstvo i trakiyskite plemena v dolinata na Hebros. – V: *Spasitelni arheologicheski razkopki po traseto na zhelezopatnata linia Plovdiv–Svilengrad prez 2005 g.* V. Tarnovo, 2008, 211–232].

Жеков, Ж. 2015 – Живко Жеков. Антична Македония – възход и падение. В. Търново, 2015. [Zhivko Zhekov. Antichna Makedonia – vazhod i padenie. V. Tarnovo, 2015].

Жеков, Ж. 2019 – Живко Жеков. Генезис и развитие на одриската държавност. – In: *Thracia, XXIV, ΕΠΟΠΤΕΙΑ In honorem annorum LXXXV ALEXANDRI FOL.* Eds. V. Lozanova-Stancheva, V. Fol. Sofia, 2019, 272–288. [Zhivko Zhekov. Genezis i razvitie na odriskata darzhavnost. – In: *Thracia, XXIV, ΕΠΟΠΤΕΙΑ In honorem annorum LXXXV ALEXANDRI FOL.* Eds. V. Lozanova-Stancheva, V. Fol. Sofia, 2019, 272–288].

Кацаров, Г. 1933 – Гаврил Кацаров. Произход и пръв разцвет на Одриското царство в древна Тракия. – *Училищен преглед*, 32, 1933, 737–754. [Gavril Katsarov. Proizhod i prav raztsvet na Odriskoto tsarstvo v drevna Trakia. – *Uchilishten pregled*, 32, 1933, 737–754].

Кацаров, Г. 1954 – Гаврил Кацаров. Принос към историята на древна Тракия. – *Известия на Института за българска история*, V, 1954, 155–176. [Gavril Katsarov. Prinos kam istoriata na drevna Trakia. – *Izvestia na Instituta za balgarska istoria*, V, 1954, 155–176].

Михайлов, Г. 2015 – Георги Михайлов. Траките. София, 2015. [Georgi Mihailov. Trakite. Sofia, 2015].

Попов, Д. 1999 – Димитър Попов. Тракология. София, 1999. [Dimitar Popov. Trakologia. Sofia, 1999].

Порожанов, К. 2011а – Калин Порожанов. Одриското царство, полисите по неговите крайбрежия и Атина от края на VI век до 341 г. пр.Хр. Благоевград, 2011. [Kalin Porozhanov. Odriskoto tsarstvo, polisite po negovite kraybrezhia i Atina ot kraia na VI vek do 341 g. pr. Hr. Blagoevgrad, 2011]

Порожанов, К. 2011б – Калин Порожанов. Надписът от Месамбрия (края на IV – началото на III в. пр.Хр.) и династията на Садала от Западното Черноморие. – В: *Историки*. Том 4. Научни изследвания в чест на професор дин Иван Карайотов по случай неговата 70-годишнина. Шумен, 2011, 226–238. [Kalin Porozhanov. Nadpisat ot Mesambriya (kraya na IV – nachaloto na III v. pr.Hr.) i dinastiyata na Sadala ot Zapadnoto Chernomorie. – V: *Istoriki*. Tom 4. Nauchni izsledvania v chest na profesor din Ivan Karayotov po sluchay negovata 70-godishnina. Shumen, 2011, 226–238].

Порожанов, К. 2017 – Калин Порожанов. Тракийската цивилизация. В началата на два континента и крайбрежията на три морета. София, 2017. [Kalin Porozhanov. Trakiyskata tsivilizatsia. V nachalata na dva kontinenta i kraybrezhiyata na tri moreta. Sofia, 2017].

Тачева, М. 1990а – Маргарита Тачева. Тракийският владетел Спарадок – извори и интерпретация. – *Исторически преглед*, 6, 1990, 58–70. [Margarita Tacheva. Trakiyskiyat vladetel Sparadok – izvori i interpretatsia. – *Istoricheski pregled*, 6, 1990, 58–70].

Тачева, М. 1990б – Маргарита Тачева. Походът на тракийския цар Ситалк през 429 г. пр.н.е. – *Военно исторически сборник*, 6, 1990, 3–13. [Margarita Tacheva. Pohodat na trakiyskia tsar Sitalk prez 429 g. pr.n.e. – *Voennioistoricheski sbornik*, 6, 1990, 3–13].

Тачева, М. 1993 – Маргарита Тачева. Парадинасти. – В: *Кратка енциклопедия тракийска древност*. София, 1993, 207. [Margarita Tacheva. Paradinasti. – V: *Kratka entsiklopedia trakiyska drevnost*. Sofia, 1993, 207].

Тачева, М. 1999 – Маргарита Тачева. Терес, първооснователят на Одриската държава. – In: *Jubilaeus*, II. Юбилеен сборник в памет на проф. Хр. Данов. София, 1999, 155–158. [Margarita Tacheva. Teres, parvoosnovatelyat na Odriskata darzhava. – In: *Jubilaeus*, II. Yubileen sbornik v pamet na prof. Hr. Danov. Sofia, 1999, 155–158].

Тачева, М. 2006 – Маргарита Тачева. Царете на Древна Тракия. Книга първа. София, 2006. [Margarita Tacheva. Tsarete na Drevna Trakia. Kniga parva. Sofia, 2006].

Тодоров, И. 2004 – Иван Тодоров. Мопсиестий [IGBulg, I2,307]: Мопс/ Мопсиестия. – В: *Acta Musei Vamaensis*, II. Нумизматични и сфрагистични приноси към историята на Западното Черноморие. Международна конференция, Варна, 12–15 септември 2001. Варна, 2004, 99–105. [Ivan Todorov, I. Mopsiestiy [IGBulg, I2,307]: Mops/ Mopsiestia. – V: *Acta Musei Vamaensis*, II. Numizmatichni i sfragistichni prinosi kam istoriata na Zapadnoto Chernomorie. Mezhdunarodna konferentsia, Varna, 12–15 septemvri 2001. Varna, 2004, 99–105].

Тодоров, Я. 1933 – Янко Тодоров. Тракийските царе. – *Годишник на Софийския университет, Историко-филологически факултет*, 29/7, 1933, 1–80. [Yanko Todorov. Trakiyskite tsare. – *Godishnik na Sofiyskia universitet, Istoriko-filologicheski fakultet*, 29/7, 1933, 1–80].

Тонев, М. 1937 – Младен Тонев. Демостеновата реч срещу Аристократа и нейната стойност като извор за историята на Тракия. – *Известия на Българското историческо дружество*, 14–15, 1937, 35–53. [Mladen Tonev. Demostenovata rech sreshtu Aristokrata i neynata stoynost kato izvor za istoriyata na Trakia. – *Izvestia na Balgarskoto istoricheskoto druzhestvo*, 14–15, 1937, 35–53].

Тонев, М. 1942 – Младен Тонев. Приноси към историята на траките. – *Беломорски преглед*, 1, 1942, 179–228. [Mladen Tonev. Prinosi kam istoriata na trakite. – *Belomorski pregled*, 1, 1942, 179–228].

Цветкова, Ю. 2008 – Юлия Цветкова. История на Тракийския Херсонес (от Троянската война до времето на римското завоевание). В. Търново: „Фабер“, 2008. [Yulia Tsvetkova. Istoria na Trakiyskia Hersones (ot Troyanskata vojna do vremeto na rims-koto zavoevanie). V. Tarnovo: “Faber”, 2008].

Цветкова, Ю. 2016 – Юлия Цветкова. Земите на Месад. – In: *Thracia*, XXI, Sofia, 2016, 17–30. [Yulia Tsvetkova. Zemite na Mesad. – In: *Thracia*, XXI, Sofia, 2016, 17–30].

Цветкова, Ю. 2018 – Юлия Цветкова. ГИС и Тракология. Приложения на Географските информационни системи в изследванията на тракийската история. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018. [Yulia Tsvetkova. GIS i Trakologiya. Prilozhenia na Geografskite informatsionni sistemi v izsledvaniyata na trakiyskata istoria. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2018].

Фол, Ал. 1972 – Александър Фол. Политическа история на траките. Краят на второто хилядолетие до края на пети век преди новата ера. София: Наука и изкуство, 1972. [Alexander Fol. Politicheska istoria na trakite. Krayat na vtoroto hilyadoletie do kraya na peti vek predi novata era. Sofia: Nauka i izkustvo, 1972].

Фол, Ал. 1975 – Александър Фол. Тракия и Балканите през ранноелинистическата епоха. София: Наука и изкуство, 1975. [Alexander Fol. Trakia i Balkanite prez rannoelinisticheskata epoha. Sofia: Nauka i izkustvo, 1975].

Фол, А., Спиридонов, Т. 1983 – Александър Фол, Тошко Спиридонов. Историческа география на тракийските племена. Том 1–2. София: Изд. на БАН, 1983. [Aleksander Fol, Tosho Spiridonov. Istoricheska geografia na trakiyskite plemena. Tom 1–2. Sofia: Izd. na BAN, 1983].

Юркова, Й. 1992 – Йорданка Юркова. Монетите на тракийските племена и владетели. Том 1. София, 1992. [Yordanka Yurukova. Monetite na trakiyskite plemena i vladeteli. Tom 1. Sofia, 1992].

Archibald, Z. 1998 – Zofia Archibald. The Odrysian Kingdom of Thrace. Orpheus unmasked. Oxford: Oxford University Press, 1998.

Balabanov, P. 2016 – Petar Balabanov. Power and Property Rights in Ancient Thrace 6th – 4th Centuries BC. – *Thracia*, XXI, 2016, 93–108.

Burns, T. 2010 – Timothy Burns. Marcellinus’ *Life of Thucydides*, translated, with an introductory essay. – *Interpretation*, 38/1, 2010, 3–25.

Canfora, L. 2006 – Luciano Canfora. Biographical Obscurities and Problems of Composition. – In: *Brill’s Companion to Thucydides*. Eds. A. Rengakos, A. Tsakmakis. Leiden–Boston: Brill, 2006, 3–31.

Casson, St. 1926 – Stanley Casson. Macedonia, Thrace and Illyria: Their relation to Greece from the earliest times down to the time of Philip, son of Amyntas. Oxford: Oxford University Press, 1926.

La Roi, E. 2018 – Ezra La Roi. Shifting Responsibilities. Thucydides on losing to Brasidas. – In: *Conflicts in Antiquity. Textual and material perspective*. Edited by Daan van Diemen, Dominique van Dokkum, Araya van Leuken, Arla Meru Nijenhuis, Fleur van der Sande. Amsterdam, 2018, 41–61.

Lee, J. 2008 – John Lee. A Greek Army on the March. Soldiers and Survival in Xenophon’s *Anabasis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Lendle, O. 1995 – Otto Lendle. Kommentar zu Xenophons *Anabasis* [Bücher 1–7]. Darmstadt, 1995.

Mitchell, B. 1991 – Barbara Mitchell. Kleon's Amphipolitan Campaign: Aims and Results. – *Historia*, 40/2, 1991, 170–192.

Stronk, J. 1995 – Jan Stronk. The Ten Thousand in Thrace. An Archaeological and Historical Commentary Xenophon's Anabasis, Books VI. iii-vi – VII. Amsterdam, 1995.

Tomaschek, W. 1975 – Wilhelm Tomaschek. Die alten Thraker. Eine ethologische Untersuchung. Bad Honnef a. Rhein, 1975.

Westlake, H. 1962 – Henry Westlake. Thucydides and the Fall of Amphipolis. – *Hermes*, 90, 1962, 276–287.